

REBÎA b. RUFEY'

(bk. İBNÜ'D-DÜGUNNE).

REBÎATÜRRE'Y

(bk. REBÎA b. EBÛ ABDURRAHMAN).

REBÎBÜDDEVLE

(ريب الدولة)

Ebû Mansûr Rebîbü'd-devle
(İmâdüddeve, İmâdüddîn)
Muhammed b. Ebî Şücâ'
Zahîreddîn Muhammed b. el-Hüseyn
el-Hemedânî er-Rûzrâverî
(ö. 513/1119)

Abbâsî ve Selçuklu veziri.

Muhtemelen 468'de (1075-76) doğdu (Bündârî, s. 79). Babası Ebû Şücâ' er-Rûzrâverî, Abbâsî Halifesi Kâim-Biemrillâh ile Muktedî-Biemrillâh'ın vezirliğini yapmıştı. Rebîbüddeve iyi bir eğitim aldı ve saray terbiyesiyle yetişti. Henüz on iki yaşında iken Halife Muktedî-Biemrillâh tarafından kendisine "Rebîbüddeve" lakabı verilerek hil'at giydirildi. 480 Muharreminde (Nisan-Mayıs 1087), Muktedî-Biemrillâh'ın Sultan Melikşah'ın kızı Mâh-Melek Hatun ile evlenmesi münasebetiyle İsfahan'dan yola çıkan çeyiz alayını karşılamakla görevlendirildi (a.g.e., s. 79). Babası 481'de (1089) hac farızasını ifa etmek üzere Bağdat'tan ayrılmış Nakîbü'n-nükabâ Tırâd ez-Zeynebî ile birlikte babasına vekâlet etti (İbnü'l-Esîr, X, 168). 507'de (1113) Halife Müstazhir-Billâh tarafından vezir tayin edildi (a.g.e., X, 498). Daha sonra Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar, ölümünden yaklaşık bir buçuk ay önce devlet adamlarının halifelik sarayında terbiye görmüş birinin vezir tayin edilmesinin uygun olacağını söylemeleri üzerine (Bündârî, s. 113-114) Rebîbüddeve'yi Bağdat'tan İsfahan'a getirip Hatîrül-mülk'ün yerine vezir tayin etti (Zilkade 511 / Mart 1118). Muhammed Tapar'ın ardından Selçuklu tahtına çıkan oğlu Mahmud, kendisini ilk tebrik edenlerden biri olan Rebîbüddeve'yi vezirlik makamında bıraktı. Rebîbüddeve 28 Rebîülâhîr 513'te (8 Ağustos 1119) Hemedan'da vefatına kadar bu görevini sürdürdü. Onun Rebîulevvel 513'te (Haziran-Temmuz 1119) öldüğü de rivayet edilir (İbnü'l-Esîr, X, 560). Oğlu Ebû Şücâ' Muhammed'i Halife Müsterşid-Billâh vezirliğine getirmiştir (a.g.e., X, 560). Rebîbüddeve, Dârülhilâfe'nin inşa kâtibi olan Sedfûddeve İbnü'l-

Enbârî tarafından yeteneksiz bir vezir olduğu gerekçesiyle hicvedilmiş (*Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye*, s. 58), buna karşılık bazı şairler tarafından övülmüştür (Abbâs İkbâl, s. 172 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mücmelü't-tevârih ve'l-kışaş, Tahran 1318 hş., s. 318, 411; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, IX, 175, 198; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, 148, 196; *Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye* (Lugal), s. 58; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, X, 168, 498, 533, 551, 560; Bündârî, *Zübdetü'n-Nusra* (Burslan), s. 79, 113-114, 116, 121-122; Nâsirüddin Münşi-i Kirmânî, *Nesâ'imü'l-es'hâr* (nşr. Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran 1337 hş., s. 27; Abbas İkbâl, *Vezâret der 'Ahd-i Selâtin-i Büzürg-i Selcûki* (nşr. M. Takî Dânişpejûh), Tahran 1338 hş., s. 122, 123, 152, 172-175, 178, 180, 182; C. L. Klausner, *The Seljuk Vizirate: A Study of Civil Administration (1055-1194)*, Cambridge 1973, s. 51, 61, 87, 92, 107; İbrahim Kafesoğlu, "Rebîbü'd-Devle", *İA*, IX, 656-657; K. V. Zetterstéen, "Rabib al-Dawla", *EP* (İng.), VIII, 356. ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

REBÎÜLÂHİR

(bk. REBÎULEVVEL).

REBÎULEVVEL

(ربيع الأول)

Hicrî yılın üçüncü ayı.

Kamerî yılın saferden sonra gelen üçüncü ayna **rebîü'l-evvel** (birinci rebî), dördüncü ayna da **rebîü'l-âhîr** (sonuncu rebî) ve ya **rebîü's-sânî** (ikinci rebî) denir. Sözlükte "bahar, bahar yağmuru, bolluk ve bereket" gibi anlamlara gelen rebî' Arapça'da hem ay hem de mevsim adı olarak kullanılır. Bu kelimenin "bir yerde ikamet etmek, bahar mevsiminde bir yerde konaklamak; bahar evi, mahalle, yurt" mânalarındaki "rba" kökünden türediği ileri sürülmektedir. Araplar'ın havanın mutedil, su ve otun bol olduğu bu aylarda bir yerde konaklayıp hayvanlarını otlatmaları sebebiyle söz konusu iki aya bu adların verildiği ve bu ayların o zamanlar "rebî" diye adlandırılan güz mevsimine rastladığı nakledilir. Araplar bu aylardan başka iki ayrı mevsim için de rebî' kelimesini kullanmışlar, çiçeklerin açıp mantarların bittiği bahar mevsimine rebîulevvel, meyvelerin yetişip olgunlaştığı güz mevsimine de rebîüssânî adını vermişlerdir. Bazı kaynaklarda eskiden Araplar'ın seneyi altı zaman dilimine ayırdıkları, iki ayna "rebîulevvel", iki ayna "sayf", iki ayna "kayz", iki ayna "rebîüssânî", iki ayna "harîf", iki ayna da "şi-

tâ" dedikleri belirtilmektedir. Rebîulevvel ve rebîüssânînin genellikle "ay" mânasına gelen "şehir" kelimesiyle birlikte kullanılması da bunların mevsim anlamlarıyla karıştırılmasını önleme amacına bağlanır. Kamerî yılın güneş yılına göre kısa sürmesi sebebiyle kamerî ayların belirli mevsimlerde sabit olmadığı ve belli aralıklarla yılın her mevsimine rastladığı göz önünde bulundurularak bu ayların mevsimlerle irtibatının ilk isimlendirme itibarıyla olduğuna özellikle dikkat çekilir. Bu durumu Araplar'ın ünlü "nesî" uygulamasıyla ilişkilendiren müellifler de vardır (bk. NESÎ). Hicrî takvimde yer alan ay isimlerinin İslâm'dan önce konulduğu bilinmektedir. Kaynaklarda rebîulevvelin Arab-ı bâide (Âd ve Semûd) döneminde "mürîd", Arab-ı âribe döneminde "huvân / havvân" diye, rebîüssânînin aynı dönemlerde "mülzim" ve "su-vân / busân / vebân" olarak adlandırıldığı nakledilir. Osmanlı belgelerinde rebîulevvel (ر), rebîülâhîr ise (ر) kısaltmasıyla gösterilmiştir.

İslâm tarihinde rebîulevvel ayının önemli bir yeri vardır. Hz. Peygamber genel kabule göre Rebîulevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü dünyaya gelmiş ve bugünün kutlanması müslüman toplumlarda bir mevlid geleneği oluşturmuştur (bk. MEVLİD). İslâm tarihinde bir dönüm noktası sayılan hicret de rebîulevvel ayında gerçekleşmiştir. Safer ayının sonlarında Hz. Ebû Bekir'le birlikte Sevr mağarasına sığınan ve 1 Rebîulevvel'de buradan ayrılarak Medine'ye doğru yola çıkan Resûl-i Ekrem 8 Rebîulevvel Pazartesi günü Kubâ'ya varmış ve burada Kubâ Mescidi'ni inşa etmiştir. 12 Rebîulevvel'de Medine'ye hareket etmiş, Rânûnâ vadisinde ilk cuma namazını kıldırdıktan sonra aynı gün Medine'ye ulaşmıştır. Bu ayın içinde Mescid-i Nebevi'nin inşasına başlanmıştır. Hz. Peygamber'in âhirete irtihalinin de rebîulevvel ayında olduğu konusunda görüş birliği vardır. Meşhur olan rivayete göre Resûl-i Ekrem 12 Rebîulevvel Pazartesi günü vefat etmiştir. Hz. Peygamber'in doğum, hicret ve vefatının rebîulevvel ayında ve pazartesi gününde olması bazı araştırmacılarca, rebîulevvel ayının Araplar'da bolluk ve bereket ayı sayılması ve eski medeniyetlerde pazartesi gününün ayın yaratıldığı gün kabul edilmesiyle irtibatlandırılarak İslâm'da ibadet vakitlerinin belirlenmesi bakımından ayın önemli bir yeri olduğu, hilâlin müslümanlar için sembolik bir anlam taşıdığı ve bunun evrenle insanın kaderi arasındaki ilişkiye işaret ettiği ifade edilmiştir (Ahmad Hassan al-Zayat, XXXII [1961], s. 1).